

České a evropské politické strany v novém sociálním a politickém prostředí¹

Thibault Muzergues

Policy Paper č. 7/2018

Shrnutí:

- Pokračující přeskupování sil v našem politickém systému je spíš otázkou sociologickou než ideologickou – politické strany se jí musí přizpůsobit.
- Otázka přežití je pro strany jako TOP 09 akutní, musí se přizpůsobit novému sociálně hospodářskému kontextu. Rozhodnutí není možné odkládat, protože je zásadní pro všechny strany, které chtějí ve změněném politickém prostředí přežít a vzkvétat.

¹ Z původního anglického znění přeložila Lucie Tungul.

Současný stav

Zvolení Donalda Trumpa americkým prezidentem a výsledek hlasování o brexitu ve Velké Británii ohromily západní svět a redefinovaly konfliktní linie napříč západními politickými systémy. Šest měsíců po amerických prezidentských volbách se stala další významná událost, zvolení francouzského prezidenta Emmanuela Macrona, stejného outsidersa

Zatímco stará pravidla jsou již mimo hru, ta nová jsou ještě relativně proměnlivá a mimo chápání politických aktérů.

a narušitele jako Trump, i když z jiného ideologického tábora. Navíc (a to je pravděpodobně nejvýznamnějším faktorem Macronova úspěchu), prezidentská volba ve Francii znamenala radikální

proměnu francouzské politiky, kdy některé institucionalizované subjekty jako Socialistická strana téměř přestaly existovat a nastoupili noví aktéři, a to jak v centru politického dění, tak na jeho periferii. Středoprávé síly mezitím radikálně změnily své pozice, což značně mátló voliče i politiky.

Jak tvrdím ve své knize *La Quadrature des Classes* (vyšla francouzsky v Le Bord de l'Eau, 2018), politické kataklyzma, které jsme viděli v zemích jako USA a Francie, nezahrnuje jen izolované případy. Všude v Evropě a severní Americe se daly do pohybu politické tektonické desky a v obou regionech vedou k podobným okázalým změnám – když se zaměříme na Evropu, španělské Ciudadanos a Podemos nedávno pohřbili dvoustranický model po frankovského režimu, ve Velké Británii se Labour i Konzervativci snaží najít novou, pobrexitovskou identitu, v České republice vzestup ANO a evoluce Zemanova prezidentování masivně narušily politickou debatu. Zatímco stará pravidla již neplatí, nová pravidla jsou reativně nejistá a především jim noví i staří političtí aktéři nerozumí.

Analýza

Co se kolem nás děje, a jak se mohou politické strany přizpůsobit? Jedním způsobem, jak pohlížet na zásadní změny, které se v současné chvíli v Evropě a severní Americe odehrávají, je pohled ideologický, neboli nabídka – v tomto světě existuje dobro a zlo (podle toho, z jaké pozice se na politické spektrum díváme), ožíví se staré ideologie a ostatní vymizí. Jakkoli je z morálního hlediska tento přístup užitečný, nepomáhá nám pochopit obrovské posuny u voličů, ani se zjištěním, jak přilákat voliče. Jiným úhlem pohledu je strana poptávky a sledování toho, jak se u voličů vyrýsovaly nové konfliktní linie. Z tohoto pohledu je možné jasně vidět, že se od počátku krize v roce 2009 objevily nové socioekonomické skupiny („třídy“), a že redefinovaly naši politickou diskusi. Máme čtyři takové třídy:

- Kreativní třída se objevila na počátku 21. století. Jako primárně městský a potom i kulturní fenomén, zahrnuje lidi, kteří se vrátili do městských center a díky kreativní ekonomice stoupali po sociálním žebříčku. Na rozdíl od pracující třídy (která produkuje zboží) a třídy služeb (která poskytuje služby

Je bezpodmínečně nutné přizpůsobit pozici politické strany a její komunikaci tak, aby odpovídaly aspiracím jedné z těchto tříd, hájit je, a budovat koalice, které by vládly jejich jménem.

ostatním) spočívá její ekonomická síla v myšlenkách a konceptech, které nabízí trhu a zpeněží je v „apkách“, na webu nebo skrze počítačové programy, procesy, finanční schémata, apod. Tato třída revolucionalizovala způsoby, jak

chápeme práci (což ukáže každá návštěva ústředí Google nebo Apple). Svou kreativitu vnímá jako na zdroj bohatství, což vedlo ke kulturní revoluci. Za klíčové hodnoty pro blahobyt společnosti a pro tvorbu bohatství považuje individualismus, flexibilitu a diverzitu. Je liberální nejen v chápání ekonomiky, ale i v oblasti sociální a hodnotové, a své šampiony našla ve vůdcích typu Emmanuela

Od počátku krize v roce 2008 se objevily čtyři nové třídy a ty redefinovaly naši politickou debatu.

Macrona, Justina Trudeaua a Baracka Obamy. Její vzestup, asertivita a nerovnosti plynoucí z jejího rozvoje měly za následek různé sociální a kulturní dopady.

- Předměstská střední třída dominuje jednomu z těchto dopadů. Přestože je i nadále v podstatě liberální v ekonomické oblasti, nelíbí se jí vzestup kreativní třídy, a to, co vnímá jako vnucování kreativních/sociálně liberálních hodnot. Tato tradičnější buržoazie stále žije pravidelnou denní rutinou a dojížděním (ačkoliv se vybavila internetem a horečně užívá sociální sítě) a odmítá kulturní revoluci, kterou navrhuje kreativní třída. Pro ně je nejdůležitější respekt k (sociálním) normám, vnímají s despektem všechny sociální experimenty, které se jim pokouší vnutit představitelé městských center (prosazování sňatků homosexuálů, omezení využití aut v centrech měst, atd.) a imigraci vnímají jako kulturní (a ne ekonomickou) hrozbu. Představují možné spojence kreativní třídy v jejich snaze modernizovat ekonomiku, ale obě třídy jsou v zásadním rozporu v otázkách sociálních a kulturních. Hodně voličů této skupiny volí ANO a Andreje Babiše, jehož pozice a diskurz nejsou zcela nepodobné Silviu Berlusconi, který měl podporu u této socioekonomické kategorie v Itálii.

- Nová menšina, která se skládá ze zbytků bílé pracující třídy a celého nového segmentu deklasované méně vzdělané střední třídy, se naopak plně bouří proti systému. Její členové jsou primárními oběťmi globalizace a otevírání hranic a hledají způsob, jak otočit směr dějin a vrátit se do idealizovaných časů, kdy společnost byla mnohem více homogenní a stát

blahobytu jim a jejich dětem garantoval slušné živobytí. Jsou jádrem voličstva Marine Le Pen, ale také rumunské Sociální demokracie, což dokazuje, že současné přesuny voličské podpory jsou více sociologické než ideologické – nakonec zatímco česká KČSM stále přitahuje velké segmenty tohoto elektorátu, i jiné strany a osobnosti využili početní síly této třídy k vlastnímu volebnímu úspěchu. Napadne nás ale i případ ČSSD, jejíž pokus se znovu spojit s bílou pracující třídou dosáhl v obou úspěšných kandidaturách Miloše Zemana na post prezidenta České republiky až karikaturních rozměrů.

- Poslední třídou jsou mileniálové, kteří proti celému systému rebelují jinak. Jako duchovní děti kreativní třídy posouvají společenský liberalismus a diverzitu – a s tím často i prvky radikalismu (a někdy paradoxně netolerance) - na vyšší úroveň. Hlavní ale je, že na pracovní trh vstoupili v roce 2008 a později, takže pro ně bylo těžší najít své místo ve společnosti. Většina je frustrovaná svými životy, protože jejich příjmy a status neodpovídají jejich okamžitým aspiracím. Připojili se zejména (ale ne výlučně) k levicovým kampaním, mezi které patří Syriza Alexise Tsiprase, alternativní Labour Jeremy Corbyna, nebo Movimento Cinque Stelle Beppeho Grilla. V České republice se sice jako ideálním kandidátem této sociálně ekonomické kategorie zdají být Piráti (alespoň extrapolací s jejich výsledky třeba v Německu), ale neměli bychom být příliš kategoričtí: navzdory demografii, která je silnější v Česku než ve většině ostatních zemí střední a východní Evropy, jsou mileniálové v celém tomto regionu početně relativně slabí a kapacita ovlivnit českou politiku u strany, která by se zaměřila exkluzivně na mileniály, se musí teprve ověřit v praxi.

Vzestup těchto čtyř tříd po roce 2010 zcela redefinoval naši politickou debatu, a to do té míry, že je dnes v podstatě nemožné politicky existovat bez toho, aby se politický subjekt stal mluvčím (stranou) jedné z těchto tříd. Evropské sociálně demokratické strany tuto volbu neučinily, a proto teď čelí poklesu podpory nebo jim dokonce hrozí „vyhynutí“, jiné strany jako křesťansko-demokratické strany a strany jim podobné mohou brzo následovat. Je proto bezpodmínečně nutné, aby političtí aktéři všech ideologických táborů přizpůsobili své pozice a komunikaci tak, aby odpovídaly aspiracím jedné z těchto tříd, obhajovali je a budovali koalice tak, aby vládly v jejich zájmu.

V konkrétním případě České republiky a jejího relativně atomizovaného politického prostředí, je hlavolam těchto čtyř tříd ještě komplikovanější: většina stran bojuje o přízeň jen jediné z nich, zatímco jedna strana si zajistila dominanci nad většinou příměstské střední třídy a tím se transformovala na dominantní stranu, ačkoliv ne tak dominantní jako je Fidesz Viktora Orbána nebo PiS Jaroslawa Kacynského, protože ANO musí k vládnutí a prosazení legislativy vytvářet koalice. Otázka přežití je akutním problémem mnoho stran včetně TOP 09, která se zrodila v zcela odlišném ideologickém kontextu a s jinými ideologickými kořeny (proevropská strana prosazující fiskální

konzervatismus), ale nyní musí svou stranickou pozici přizpůsobit novému sociálně-ekonomickému kontextu.

Závěry a doporučení:

- Po celé Evropě a v severní Americe jsme svědky toho, že jen ty strany a kandidáti, kteří jednoznačně zastupují jednu z uvedených tříd, mají významný politický dopad na naše redefinované politické prostředí – je to předpoklad pro jejich přesah k další třídě a tedy vytvoření většinové koalice, se kterou by mohly vládnout. Takové rozhodnutí je bolestivé, protože vede k nespokojenosti ve vlastních řadách.
- Tato redefinice přináší dilema pro vedení strany jako je TOP 09: zatímco fiskální konzervatismus ji směřuje více k provinční střední třídě (která je už zasyčena nabídkami od ODS a ANO), její proevropské cítění ji posouvá blíže ke kreativní třídě, která je mnohem méně početná a zatím pro své cíle nenašla vhodného kandidáta.
- Vezme na sebe TOP 09 riziko spočívající v posunu blíže programu kreativní třídy (i když tím riskuje, že se alespoň na čas stane okrajovou stranou), čímž by si otevřela cestu k širší koalici, která by zahrнула i předměstskou střední třídu? Nebo se připojí k boji o již tak přesycenou (ale mnohem početnější) předměstskou střední třídu? Ať se vedení rozhodne jakkoliv, bude to mít následky pro ideologický náhled celé strany.

Literatura

Muzergues, Thibault. *La Quadrature des Classes*. Le Bord de l'Eau, 2018.

O autorovi: Jako programový ředitel Evropského programu pro politické strany Mezinárodního republikánského institutu (IRI), sledoval Thibault Muzergues evoluci politický stran a proudů v Evropě i severní Americe. Dříve pracoval jako poradce britské Konzervativní strany v Londýně a jako konzultant pro volby a fundraising radil francouzským středo-pravým stranám. Během sedmi let práce pro IRI vyškolil řadu aktivistů a politiků z celé Evropy, ale i ze subsaharské Afriky, Asie, a z Blízkého a Středního východu. Studoval na Pařížském institutu politických věd a na London School of Economics.

Editorka publikační řady: Mgr. Lucie Tungul, M.A., PhD.
Ke stažení dostupné na <http://www.top-az.eu/ke-stazeni/>

TOPAZ na sebe nebere žádnou odpovědnost za fakta či názory vyjádřené v této publikaci ani za jakékoliv další využití informací v ní obsažených. Plná odpovědnost leží na autorovi publikace.